

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/36-2-44>**Наталія МУКАН,***orcid.org/0000-0003-4396-3408**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) nataliya.v.mukan@lpnu.ua***Олена МУКАН,***orcid.org/0000-0003-0194-4292**кандидат економічних наук, доцент,
завідувач відділу докторантури та аспірантури
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) olena.v.mukan@lpnu.ua***Ліліана ЛУЦІВ,***orcid.org/0000-0001-9156-4976**магістр кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) liliana.markiv1@gmail.com*

СУЧАСНА БІЗНЕС-ОСВІТА: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Стаття присвячена дослідженню проблеми розвитку бізнес-освіти на початку XXI століття. Виконано аналіз науково-педагогічної та економічної літератури, що висвітлює різноманітні аспекти проблеми дослідження. Акцентовано на ролі вищої освіти як одному з важливих ресурсів удосконалення життєдіяльності людини та економічного розвитку країни. Виокремлено трансформаційні зміни, що характеризують сучасну бізнес-освіту: оновлення освітньо-професійних програм; розширення спектра провайдерів програм бізнес-освіти; врахування інтересів стейкхолдерів; орієнтація на потреби ринку праці тощо. Виокремлено основні компетентності випускників програм бізнес-освіти, до яких належать підприємницька, технологічна, аналітична, критична, комунікаційна, міждисциплінарна, міжнародна, особистісна, управлінська компетентності. Наголошено на необхідності підготовки сучасного фахівця в галузі економіки та бізнесу в умовах конструктивного освітнього середовища, що характеризується наявністю таких ознак, як глобальність, елітарність, конкурентність, технологічність, різноманітність, центрованість на стейкхолдерах, якість освіти, академічна культура тощо. Визначено основні цілі програм бізнес-освіти. Охарактеризовано основні тенденції розвитку бізнес-освіти (значне зростання обсягу інформації, підвищення рівня користувацької компетентності щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій, необхідність у постійному професійному розвитку та перекваліфікації, зміни в демографічній ситуації, підвищення суспільних вимог до якості освітніх послуг, залучення експертів для підтримки соціального та економічного розвитку в багатьох країнах, швидкоплинність змін у професійному середовищі). Представлено висновки та перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: бізнес-освіта, освітньо-професійна програма, заклад вищої освіти, компетентність, фахівець сфери економіки і бізнесу.

Nataliya MUKAN,*orcid.org/0000-0003-4396-3408**Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) nataliya.v.mukan@lpnu.ua***Olena MUKAN,***orcid.org/0000-0003-0194-4292**Candidate of Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Doctoral and Postgraduate Studies
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) olena.v.mukan@lpnu.ua*

Liliana LUTSIV,

orcid.org/0000-0001-9156-4976

Master at the Department of Pedagogy and Innovative Education

Lviv Polytechnic National University

(Lviv, Ukraine) liliana.markiv1@gmail.com

THE MODERN BUSINESS-EDUCATION: METHODOLOGIC APPROACHES

The article deals with the study of the problem of business education development at the beginning of the XXIst century. The analysis of scientific, pedagogical, and economic literature, which highlights various aspects of the research problem has been conducted. The authors emphasize the role of higher education as one of the vital resources for improving human life and economic development of the country. The transformational changes that characterize modern business education are singled out. Among them the authors determine the updating of educational and professional programs; the increase of business education program providers; considering the interests of stakeholders; focus on the needs of the labor market, etc. The main competencies of business education programs graduates have been identified. They include entrepreneurial, technological, analytical, critical, communication, interdisciplinary, international, personal, managerial competencies. The authors accentuate the need to train a modern specialist in economics and business in a constructive educational environment, which is characterized by globality, egalitarianism, competitiveness, technology, diversity, focus on stakeholders, quality of education, academic culture, and other features. The main goals of business education programs have been defined. The main trends in business education (significant growth of information, the increase of the level of information and communication technologies competence, the need for continuous professional development and retraining, changes in the demographic situation, increasing societal requirements for the quality of educational services, involvement of experts to support social and economic development in many countries, the ephemerality of changes in the professional environment) have been determined. The conclusions and prospects of further research have been presented.

Key words: *business education, educational-professional program, institution of higher education, competence, specialist in the field of economics and business.*

Постановка проблеми. Нині і вітчизняні і зарубіжні дослідники вивчають бізнес-освіту з різних перспектив. Аналізу цього феномена свої праці присвячують психологи, філософи, педагоги, економісти, соціологи тощо. Застосування комплексу теорій, концепцій, методологічних підходів, покладених в основу сучасної бізнес-освіти, сприяє забезпеченню якості освіти, врахуванню вимоги суспільства щодо всебічного розвитку особистості фахівця, а також формуванню готовності до виконання функціональних обов'язків у швидкозмінному бізнес-середовищі, що розвивається в контексті глобалізаційних процесів.

Аналіз досліджень. На початку нового століття спостерігаємо актуалізацію питань всебічної підготовки фахівців, що передбачає оволодіння загальними та фаховими знаннями, вміннями і навичками і, що не менш важливо, формування загальнолюдських і професійних цінностей і ставлення. Теоретики та практики обґрунтовують доцільність побудови сучасної освіти в контексті гуманістичної парадигми (Гладкий, Килівник, 2018), формування готовності майбутнього фахівця до діяльності в полікультурному співтоваристві, що охоплює деонтологічну, культурологічну, аксіологічну складові частини (Андреєва, 2016; Вітвицька, 2012; Кравець, 2013; Якубовська, 2015; Задорожна-Княгницька, 2015), застосування різноманітних підходів до підготовки професіонала бізнес-сфери: компетентнісний – Костинець,

Ткаченко (2018), Назаренко (2018), Condelli & Wrigley (2009), особистісно орієнтований – Ребенко (2016), Boekaerts (1996), Mavlyuda, Rustam, Rano, Dadamuhamedov, & Alisher (2019), акмеологічний – Сидорчук (2017), Сотська (2017), синергетичний – Семенова (2017).

Мета статті – виконати аналіз методологічних підходів, покладених в основу професійної підготовки фахівців бізнес-середовища та розвитку бізнес-освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині предметом широких дискусій є гуманістична та культурологічна парадигми освіти, концепція неперервного навчання, особистісно орієнтована освіта, а також ґрунтування сучасної бізнес-освіти на аксіологічному, акмеологічному, синергетичному, особистісно-діяльнісному, компетентнісному та студентоцентрованому навчанні. Науковці досліджують принципи, покладені в основу вивчення обліково-економічних дисциплін: системності, синергетичності, цілісності, гуманізації, гуманітаризації, фундаментальності, інтегративності, природовідповідності, особистісного становлення, а також «принципи добору змісту освіти (зв'язку теорії з практикою, науковості, системності, систематичності і послідовності, доступності, модульності); загальнодидактичні принципи (науковості, доступності і міцності знань; системності і послідовності в підготовці фахівців; усвідомленості, активності і самостійності

студентів у навчанні; поєднання індивідуального пошуку знань з навчальною роботою в колективі; зв'язок навчання з життям і практикою професійної діяльності; колективний характер навчання з урахуванням індивідуальних здібностей студентів; позитивний емоційний характер навчання; єдність наукової і навчальної діяльності студентів; професійна спрямованість навчання» (Головань, 2011: 248).

У Педагогічному енциклопедичному словнику знаходимо визначення поняття «освітня парадигма», під яким розуміють «певні положення, які дозволяють сформувати та впровадити в практику освіти цілісні моделі освіти; базова концептуальна схема, що змінюється з часом і характерна для певного етапу в розвитку науки, модель постановки проблем і їх вирішення» (Педагогічний енциклопедичний словник, 2002: 185). Гуманістична парадигма бізнес-освіти почала активно формуватися у ХХ столітті та була пов'язана із демократизацією освіти загалом у розвинутих країнах світу. Як стверджують О. Гладкий та В. Килівник, «гуманістичне вираження сучасної науки та освіти полягає в погляді на існування й розвиток світу *sub specie aeternitatis*. В їх категоріальному апараті знову мають з'явитися одвічні людські цінності (єдності, спільності, людяності, здорового способу життя, перцепційної когнітивності), що будуть покладені в основу як теоретичних узагальнень, так і практичної прикладної діяльності» (Гладкий, Килівник, 2018: 64).

На особливу увагу в контексті нашого дослідження заслуговує культурологічна парадигма освіти. Як зазначає М. Якубовська, сутність культурологічної парадигми освіти «полягає у вивченні світу людини в контексті її культурного існування, в аспекті того, чим світ є для людини, яким сенсом він для неї наповнений» (Якубовська, 2015: 191). Цю ж думку висловлює Р. Кравець (2013). Науковець підкреслює, що нині назріла потреба в підготовці не тільки високопрофесійного та конкурентоздатного фахівця. Вагоме значення відводиться його рівню культури, що «зумовлено ще й демократичними процесами в нашій державі, які вимагають перегляду і перебудови не лише наявного професійного, але й побутового устрою життя, з націленістю на прищеплення громадянам толерантного ставлення до людей інших національностей та віросповідань» (Кравець, 2013: 188).

У зв'язку зі стрімким темпом збільшення обсягу знань, їх швидким поширенням та продукуванням нових ідей, формується потреба в постійному професійному вдосконаленні, що

відображає концепція неперервного навчання. Економіка знань – це економіка, що навчається. Економічний успіх і культура постійних інновацій залежать від здатності працівників навчатися один в одного. Економіка знань базується не на потужності машин, а на потужності мозку – силі мислення, навчання та інновацій. Промислові економіки потребують «механічних» працівників, тоді як економіка знань потребує працівників, що знають і розуміють. Для того щоб задовольнити ці вимоги, потрібні нові моделі освіти та навчання, моделі навчання впродовж життя. Освіта та людський капітал є ключовою ланкою, яка поєднує інші елементи економіки знань. Отже, накопичення знань та їх застосування мають вирішальне значення для економічного розвитку та досягнення конкурентних переваг у світовій економіці. У зв'язку з цим роль вищої освіти є дуже важливою. Країни, що розвиваються, як і раніше стикаються з проблемами в галузі вищої освіти, нерівного доступу, якості та актуальності вищої освіти, а також із проблемами в галузі негнучкої державної структури та способів управління нею.

Не менш важливе значення відводиться у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери бізнесу особистісно орієнтованій освіті. Розширення можливостей для здобувачів освіти в академічному середовищі вищої освіти є одним із чинників забезпечення соціальної стабільності та сталого розвитку. Нині традиційні педагогічні підходи модернізуються, а основною метою такої модернізації є формування світогляду, обізнаність із різноманітними аспектами професійної діяльності, знаходження балансу між роботою та особистим життям, розширення кругозору та виховання активності, зокрема й формування відповідального ставлення до власного життя та життєдіяльності в суспільстві загалом.

Відомо, що в процесі навчання досягнення цілей залежить від застосованих педагогічних технологій. У період науково-технічного прогресу ефективність викладання залежить від ролі здобувача освіти і ставлення педагога до нього (Mavlyuda, Rustam, Rano, Dadamuhamedov, Alisher, 2019). У вищій школі особистісно орієнтовані педагогічні технології на чільне місце ставлять здобувача освіти, який розглядається як повноцінний учасник освітнього процесу, особистісний та професійний розвиток якого реалізується у сприятливих умовах конструктивного академічного середовища. Цю тезу підтверджують і зарубіжні науковці (Voekaerts, 1996). Дослідник В. Ребенок наголошує: «Ця стратегія втілюється в принциповій спрямованості змісту і форм навчального

процесу вищої школи на пріоритет особистісно орієнтованих технологій педагогічної освіти. Особистісно орієнтовані технології означають персоналізацію і діалогізацію педагогічної взаємодії. Персоналізація і діалогізація освітнього процесу спираються на застосування цілої системи форм співробітництва. У процесі їх застосування має спостерігатися певна послідовність, динаміка: від максимальної допомоги викладача студентам із вирішення навчальних завдань до поступового зростання їх власної активності і появи стосунків партнерства між ними» (Ребенок, 2016: 151).

Важливе значення в процесі підготовки майбутнього фахівця сфери бізнесу та економіки має застосування аксіологічного підходу. Г. Андрєєва стверджує: «У свідомості особистості цінності представлені у вигляді понять, здатних стимулювати прояв різноманітних почуттів і оцінок, відносин і мотивів до діяльності» (Андрєєва, 2016: 154).

Дослідник Л. Задорожна-Княгницька зазначає, що за допомогою аксіологічного підходу професійна підготовка фахівців розглядається як «процес, спрямований на засвоєння ними системи професійних цінностей, яка має прояв в її історичному формуванні та фіксації в суспільній свідомості. Основа цього підходу – ієрархічна система професійних цінностей та професійних ціннісних якостей керівників освіти» (Задорожна-Княгницька, 2015: 134).

Особлива увага нині приділяється акмеологічному підходу в процесі реалізації бізнес-освіти. С. Вітвицька виокремлює характерні ознаки акмеологічного підходу, до яких зараховує такі: «орієнтація на «акме» – вдосконалення на всіх етапах життя і діяльності людини; всебічний розвиток свідомості й діяльності груп (товариств); переконаність у можливості масового вдосконалення; оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, виражений в антропологічному акмеїзмі, використання акмеологічного проектування вищих досягнень окремими особами, а також групами і товариствами» (Вітвицька, 2012: 115). Тобто йдеться про те, що людина прагне до вдосконалення та постійного розвитку з метою досягнення акме. Розглядаючи проблему акмеологічного підходу в професійній підготовці сучасного педагога, Г. Сотська підкреслює, що «в педагогічній освіті акмеологічний підхід забезпечує підґрунтя професійного саморозвитку й самореалізацію педагога. Професійний саморозвиток педагога охоплює всі сфери особистості; мотиви (потреби) й інтелектуальну, і емоційну, і вольову. Найголовніше – процес саморозвитку базується і піднімає на новий рівень функціонування, тобто інтенсифікує про-

цеси «самості»: самопізнання, творче самовизначення, самоврядування, самоорганізацію, творчу самореалізацію, самовдосконалення педагогів» (Сотська, 2017: 391).

Таку ж думку висловлює Н. Сидорчук, яка, вивчаючи акмеологічний підхід як один із ключових у розвитку особистості, наголошує: «Загалом у станах проявляється захопленість справою, відповідальність, направленість не на перевагу у змаганні з іншими, а на пошук себе, свого призначення, місії в удосконаленні своєї справи, а для «майстрів» визначають такі спільні стани: впевнене володіння методами акмеологічних досліджень об'єкта, процесу результатів власної діяльності за ознаками якості створених духовних продуктів у властивостях своїх учнів, а також учнів інших фахівців; самостійне регулярне вивчення якості результатів власної діяльності за ознаками готовності та продуктивної компетентності випускників до продуктивного розв'язання завдань на вході в нове середовище; спрямованість на розвиток продуктивної компетентності майбутніх фахівців, що забезпечує їм успішний саморозвиток в умовах самостійної діяльності; наявність яскраво виражених здібностей, пов'язаних із природними потенціалами або задатками; громадянська мотивація і спрямованість на професійну освітню діяльність; озброєння тих, хто навчається, програмами діяльності самотворення; відповідальність перед тими, хто навчається, та собою за кінцеві результати; розвиток продуктивної компетентності та високого рівня майстерності; стимулювання акме-ядра духовних продуктів у властивостях кожного з них тощо» (Сидорчук, 2017: 19).

Заслуговує на увагу й синергетичний підхід, який широко застосовується нині в бізнес-освіті. Так, А. Семенова, досліджуючи психолого-педагогічний супровід підготовки лідерів, зазначає, що нині вкрай важливою є проблема розробки «вчення про людиномірні стратегії поведінки, які дозволили б уникнути небезпечних для суспільства наслідків в інформаційному середовищі» (Семенова, 2017: 30). Адже ще «в ХХ столітті людство потрапило в область нестійкості розвитку (що триває донині), коли незначні, здавалося б, вчинки, дії окремих осіб стали призводити до катастрофічних для суспільства наслідків» (Ласло, 2003: 34).

У сфері вищої освіти дедалі частіше спостерігаємо звернення педагогів до особистісно-діяльнісного підходу, відповідно до якого особистісний розвиток здобувачів освіти реалізується в академічному середовищі закладу вищої освіти,

що передбачає врахування їхніх індивідуальних потреб та інтересів, можливостей і здібностей, наявного досвіду та знань, є визначальним чинником формування моделі взаємодії суб'єктів освітнього процесу. У контексті нашого дослідження важливо зауважити, що особистісно орієнтований підхід реалізується як на рівні системи освіти, так і в аудиторії, а також під час розробки навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін, які освоюють здобувачі освіти. Науковці стверджують, що «особлива роль відводиться духовному вихованню особистості, становленню моральності майбутнього фахівця. Збільшується роль науки у створенні педагогічних технологій, адекватних рівню суспільного знання» (Костинець, Ткаченко, 2018: 355).

Іншим підходом, який дістав широку популярність у міжнародному освітньому просторі на початку XXI століття, є компетентнісний підхід. Аналізуючи проблему формування економічної компетентності у здобувачів освіти, Т. Назаренко підкреслює, що «в умовах світової фінансової кризи, формування відповідного сучасного економічного мислення та економічної компетентності кожного члена суспільства, як фахівців, так і пересічних громадян, є одним із визначальних завдань педагогічної науки й практики, оскільки, з одного боку, ці знання та вміння є необхідними для прагматичної оцінки власного економічного стану та початку результативних дій, спрямованих на його покращення, з іншого боку, як суспільне явище вони можуть бути рушійною силою для подолання наслідків економічної кризи українського суспільства загалом» (Назаренко, 2018: 263).

Студентоцентроване навчання передбачає активну участь здобувачів освіти у формуванні знань. Тут педагог виконує радше роль помічника в цьому процесі, в такий спосіб надаючи їм змогу зрозуміти те, що вони вивчають, на основі попередньо освоєних знань. Іншими словами, викладач створює умови, в яких здобувачі конструюють власну базу знань на основі самостійного навчання, активної участі в різних видах навчаль-

ної діяльності, пошуку й презентації додаткових навчальних матеріалів, відтворення змісту економічних дисциплін. Студентоцентрований підхід спрямований на формування розуміння та усвідомлення основних концепцій через активне навчання. Така орієнтованість на студента передбачає колегіальність навчального процесу, коли група здобувачів освіти спільно працює над виконанням конкретного завдання, що реалізується в тісній співпраці (Condelli, Wrigley, 2009). Колегіальний характер навчання дає змогу здобувачам освіти шукати порозуміння. Пошук конструктивного значення та продуктивності призводить до збільшення внутрішньої сутності мотивації, яка сприятиме досягненню результатів навчання. Іншими словами, студентоцентрований підхід ґрунтується на ідеї, що здобувачі освіти беруть участь у формуванні знань, використовуючи свій досвід та виконуючи певні дії. Правильна організація студентоцентрованого навчання сприяє підвищенню мотивації до навчання, формує розуміння основних концепцій та практики економічної діяльності, сприяє збереженню знань.

Висновки. Отже, виконаний аналіз науково-педагогічної та економічної літератури свідчить про те, що сучасна бізнес-освіта розвивається відповідно до тенденцій міжнародного освітнього простору та глобалізаційних процесів, що знайшли відображення в різних сферах життєдіяльності людини, суспільства, країни загалом. Її зміст формується відповідно до потреб держави, інтересів та запитів суспільства, вимог роботодавців та ринку праці. В основу професійної підготовки фахівців для бізнес-сфери покладено низку сучасних теорій, концепцій, підходів, використання яких покликане сприяти досягненню результатів навчання та формуванню конкурентоспроможного випускника закладу освіти, знання, вміння і навички якого відповідають потребам ринку праці та запитам суспільства, а рівень компетентності дає змогу виконувати завдання різного рівня складності та знаходити можливості для розв'язання професійних задач.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г. К вопросу о реализации культурологического, аксиологического и компетентностного подходов в подготовке учителя. *Теоретико-методологические и прикладные аспекты социальных институтов права, экономики, управления и образования*. Москва : Перо. 2016. С. 154–158.
2. Вітвицька С. Акмеологічний підхід до педагогічної підготовки магістрів освіти. *Інтелектуальна та творча обдарованість: спільне та відмінне* : матеріали круглого столу 23 січня 2012 р. м. Київ. Київ, Україна: ТОВ «Інформаційні системи». 2012. С. 114–119.
3. Гладкий О. В., Килівник В. С. Гуманістична парадигма–основа формування здорової особистості. 2018. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v27/18.pdf>
4. Головань М. С. Концепція професійної підготовки майбутніх фінансистів за кредитно-модульною системою. *Вища освіта України, 3 (додаток 1). Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2011. Т. 2. С. 245–251.

5. Задорожна-Княгницька Л. В. Деонтологічні засади професійної підготовки керівників навчальних закладів: концепція дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 40. С. 128–136.
6. Костинєць В. В., Ткаченко М. А. Компетентнісно-орієнтований підхід у викладанні в контексті принципу особистісно-орієнтованої підготовки фахівців. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. 2018. С. 355–362.
7. Кравець Р. А. Культурологічна парадигма освіти у професійній підготовці майбутнього фахівця аграрної галузі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39. С. 187–192.
8. Ласло Э. Век бифуркации. *Путь*. 2003. Вип. 7. С. 31–39.
9. Назаренко Т. Г. Формування в учнів ліцею економічної компетентності. *Проблеми сучасного підручника*. 2018. Вип. 20. С. 261–271.
10. Педагогический энциклопедический словарь / ред. Б. М. БимБада; Москва : Большая российская энциклопедия. 2002. 527 с.
11. Ребенок В. М. Особистісно-орієнтований підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 137. С. 151–154.
12. Семенова А. В. Психопедагогічний супровід ефективного лідера ХХІ століття: синергетичний підхід. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2017. Вип. 7. С. 30–36.
13. Сидорчук Н. Г. Акмеологічний підхід як ключовий принцип розвитку особистості. *Неперервна освіта: акмеологічні студії (Педагогічні науки. Психологічні науки)*. 2017. Вип. 1. С. 14–20.
14. Сотська Г. І. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті України. *Edukacja dla przyszłości w świetle wyzwań XXI wieku*. 2017. Вип. 1. С. 387–397.
15. Якубовська М. Культурологічна парадигма у науковій спадщині І.А. Зязюна. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. Вип. 1-2. С. 189–199.
16. Voekaerts M. Personality and the psychology of learning. *European Journal of Personality*. 1996. Vol. 10. Issue 5. P. 377–404.
17. Condelli L., Wrigley H. S. What works for adult literacy students of English as a second language? In S. Reder, J. Bynner (eds.), *Tracking adult literacy numeracy skills: Findings from longitudinal research*. New York and London: Routledge. 2009. P. 13–19.
18. Mavlyuda X., Rustam K., Rano D., Dadamuhamedov A., Alisher M. Personality-Oriented Learning Technologies. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Vol. 8. Issue 4. P. 7706–7708.

REFERENCES

1. Andreeva H. K voprosu o realizatsyi kulturolohicheskoho, aksiolohicheskoho i kompetentnosnogo podkhodov v podgotovke uchitelia. [On the issue of the implementation of culturological, axiological and competence approaches in teacher training]. *Theoretical, methodological and applied aspects of social institutions of law, economics, management and education*. Moscow, Russia: Pero. 2016. P. 154–158. [in Russian]
2. Vitvytska S. Akmeolohichniy pidkhid do pedahohichnoi pidhotovky mahistriv osvity. [Acmeological approach to pedagogical training of masters of education]. *Intellectual and creative talent: common and different: materials of the round table* (January 23, 2012, Kyiv). Kyiv, Ukraine: Information Systems LLC. 2012. P. 114–119. [in Ukrainian]
3. Hladkyi O. B., Kylivnyk B. S. *Humanistychna paradyhma-osnova formuvannya zdorovoi osobystosti*. [The humanistic paradigm is the basis for the formation of a healthy personality]. 2018. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v27/18.pdf> [in Ukrainian]
4. Holovan M. S. Kontseptsiiia profesiinoi pidhotovky maibutnix finansystiv za kredytno-modulnoiu systemoiu. [The concept of professional training of future financiers on the credit-module system]. *Higher Education of Ukraine, 3* (Appendix 1). *Thematic issue "Higher school pedagogy: methodology, theory, technology"*. 2011. Vol. 2. P. 245–251. [in Ukrainian]
5. Zadorozhna-Kniahnytska L. V. Deontolohichni zasady profesiinoi pidhotovky kerivnykiv navchalnykh zakladiv: kontseptsiiia doslidzhennia. [Deontological principles of professional training of heads of educational institutions: research concept]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and general education schools*. 2015. Vol. 40. P. 128–136. [in Ukrainian]
6. Kostynets V. V., & Tkachenko, M. A. Kompetentnisno-orientovanyi pidkhid u vykladanni v konteksti pryntsyupu osobystisno-orientovanoi pidhotovky fakhivtsiv. [Competence-oriented approach in teaching in the context of the principle of personality-oriented training]. *Bulletin of Kyiv National University of Technology and Design. Economic Sciences Series*. 2018. P. 355–362. [in Ukrainian]
7. Kravets R. A. Kulturolohichna paradyhma osvity u profesiinii pidhotovtsi maibutnoho fakhivtsia ahrarnoi haluzi. [Culturological paradigm of education in the professional training of future specialists in the agricultural sector]. *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. Series: Pedagogy and Psychology*. 2013. Vol. 39. P. 187–192. [in Ukrainian]
8. Laslo E. Vek byfurkatsyy. [Age of bifurcation]. *Way*. 2003. Vol. 7. P. 31–39. [In Russian]
9. Nazarenko T. H. Formuvannia v uchniv litseiu ekonomichnoi kompetentnosti. [Formation of students of the lyceum of economic competence]. *Problems of the modern textbook*. 2018. Vol. 20. P. 261–271. [in Ukrainian]
10. Pedahohicheskyy entsyklopedicheskyy slovar. [Pedagogical encyclopedic dictionary]. B. M. BimBada (ed.). Moscow: The Great Russian Encyclopedia. 2002. 527 p. [in Russian]

11. Rebenok V. M. Osobystisno-orientovanyi pidkhid u protsesi profesiinoyi pidhotovky maibutnikh uchyteliv. [Personality-oriented approach in the process of professional training of future teachers]. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*. 2016. Vol. 137. P. 151–154. [In Ukrainian]
12. Semenova A. V. Psykhopedahohichnyi suprovid efektyvnoho lidera KhKhI stolittia: synerhetychnyi pidkhid. [Psychopedagogical support of an effective leader of the XXI century: a synergetic approach]. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2017. Vol. 7. P. 30–36. [in Ukrainian]
13. Sydorhuk N. H. (2017). Akmeolohichnyi pidkhid yak kliuchovyi pryntsyp rozvytku osobystosti. [Acmeological approach as a key principle of personality development]. *Continuing education: acmeological studies (Pedagogical sciences. Psychological sciences)*. 2017. Vol. 1. P. 14–20. [in Ukrainian]
14. Sotska H. I. Akmeolohichnyi pidkhid u pedahohichnii osviti Ukrainy. [Acmeological approach in pedagogical education of Ukraine]. *Education for the future in the light of the challenges of the 21st century*. 2017. Vol. 1. P. 387–397. [in Ukrainian]
15. Iakubovska M. (2015). Kulturolohichna paradyhma u naukovi spadshchyni I.A. Ziaziuna. [Culturological paradigm in the scientific heritage of I.A. Ziaziuna]. *Pedagogy and Psychology of Vocational Education*. 2015. Vol. 1-2. P. 189–199. [in Ukrainian]
16. Boekaerts M. (1996). Personality and the psychology of learning. *European Journal of Personality*. 1996. Vol. 10 Issue 5. P. 377–404.
17. Condelli L., Wrigley H. S. What works for adult literacy students of English as a second language? In S. Reder, J. Bynner (eds.), *Tracking adult literacy numeracy skills: Findings from longitudinal research*. New York and London: Routledge. 2009. P. 13–19.
18. Mavlyuda X., Rustam K., Rano D., Dadamuhamedov A., Alisher M. Personality-Oriented Learning Technologies. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Vol 8. Issue 4. P. 7706–7708.